

**UNDERVISNINGS
MINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Dansk A

Højere teknisk eksamen

Gammel ordning

Digital eksamensopgave med adgang til internettet

Tirsdag den 21. august 2018
kl. 9.00 - 14.00

Natur/retur

”Naturen kan leve uden os, men vi kan ikke leve uden naturen. Vi mennesker ser os ofte stående uden for naturens verden. Måske glemmer vi, at vi er uløseligt forbundet med alle andre organismer, der lever i os, på os, omkring os og kommunikerer med hinanden og vores kroppers celler – helt uafhængigt af os.

Vi kan påvirke naturen og opleve, at vi på den måde kontrollerer den. Men gør vi det? Er bæredygtighed naturligt? Naturen er dynamisk og reagerer på enhver form for aktivitet – bæredygtighed eller ej. Naturen skaber hele tiden nye variationer, forandringer og muligheder, altså levedygtige alternativer til vores aktiviteter, og den naturlige udvælgelse tager sig af resten.”

Bagsidetekst fra Søren Rasmussen:
Mennesket i naturen - Naturen i mennesket,
Gyldendal 2016

Dette opgavesæt indeholder tekster, der på forskellig vis handler om mennesket og naturen i den antropocæne tidsalder - en tidsalder der er kendetegnet ved, at den menneskelige indflydelse er så omfattende, at vi aktivt og permanent forandrer naturen omkring os.

Du skal besvare én af opgaverne 1 – 4.
Du har 5 timer til at besvare opgaven.
Alle hjælpemidler er tilladte.

Bemærk: Materiale hentet fra internettet vurderes i bedømmelsen kun positivt, hvis det bidrager til en kvalitativ forbedring af din besvarelse. Dvs. materialet vurderes i forhold til relevans, målrettethed, tekstpræsentation og evnen til at forholde sig kildekritisk til det fundne materiale.

Overordnede bedømmelseskriterier:

Din besvarelse vil blive bedømt ud fra en helhedsbetragtning. Det er således både form og indhold, der indgår i vurderingen. Ved helhedsbedømmelse er der tale om et samspil, hvori der indgår en række indholdsmæssige og formidlingsmæssige delaspekter:

- emnedækning
- disponering
- brug af tekstmateriale
- selvstændighed
- abstraktionsniveau
- sproglig og grammatisk kompetence

I opgaveformuleringerne bruges det udvidede tekstbegreb. Dvs. at ordet ”tekst” også henviser til billedmateriale og filmklip.

Tekster til emnet

Tekst 1

Maja Lunde: *Biernes historie* (uddrag)
Roman, oversat fra norsk, 2016

Tekst 2

Trine Ross: "Naturen er tilbage i kunsten, men på en helt ny måde"
Essay, Politiken, 31. august 2017

Tekst 3

Sebastian Wittrock: "Kan litteraturen redde klimaet?"
Artikel, Politiken, 15. april 2016

Tekst 4

A: *Volvo (feat. Zlatan) - made by Sweden*
Reklamespot, 25. januar 2014
B: Richard Dybeck: "Du gamla, du fria"
Sangtekst, 1844

Tekst 5

Alene i vildmarken (uddrag)
Reality-serie, afsnit 2:10, DR3, 4. januar 2017

Tekst 6

Morten Steiniche: "Deprimerede klimaforskere opgiver videnskabens sprog - og taler til følelserne"
Artikel, Information, 26. april 2017

Tekst 7

A: Katharina Grosse, Untitled (2 fotos)
Landskabskunst, ARoS Aarhus Kunstmuseum, 2017
B: Rapsmark
Foto, photo-gallery.dk

Tekst 8

Naturstyrelsen: *1000 gode grunde til at bevare naturen*
Kampagnofilm, 30. april 2013

Tekst 9

Historien om Danmark: Stenalder (1) (uddrag)
Historisk dokumentar, DR1, 28. juni 2017

Opgaver til emnet

1. Redegør for og diskutér hovedsynspunkter og centrale begreber i ”Naturen er tilbage i kunsten, men på en helt ny måde” (tekst 2). I diskussionen skal du inddrage mindst to tekster, hvoraf den ene skal være fra opgavesættet.

Overskrift: **Naturen i kunsten**

Din besvarelse vil blive bedømt ud fra din evne til at:

- udvælge og præsentere de væsentlige synspunkter og begreber i tekst 2
- inddrage de selvvalgte tekster i din diskussion
- argumentere sammenhængende for dine iagttagelser og synspunkter
- udvælge og anvende relevant materiale.

2. Analysér og fortolk *Biernes historie* (tekst 1). Perspektivér til opgavesættets overordnede emne med inddragelse af mindst én tekst, som du selv vælger.

Overskrift: **Biernes historie**

Din analyse og fortolkning vil blive bedømt ud fra din evne til at:

- fastholde et analytisk fokus
- dokumentere væsentlige aspekter i din analyse af tekst 1
- samle dine analytiske iagttagelser i en fortolkning
- perspektivere fortolkningen af tekst 1 til opgavesættets overordnede emne og den selvvalgte tekst.

3. Denne opgave er todelt:

A: Hvordan påvirker vi naturen, og hvordan påvirker naturen os?

Skriv en kronik om naturen som med- og modspiller i det moderne menneskes liv.

I kronikken skal du inddrage mindst to tekster, hvoraf mindst én skal være fra opgavesættet.

Du vælger selv, hvilken avis din kronik skal bringes i.

B: Reflektér over og begrund dine formidlingsmæssige valg, herunder valg af avis, komposition, argumentation samt sproglige og retoriske virkemidler. Du skal dokumentere dette med eksempler fra din kronik. Denne del skal fylde cirka 400 ord.

Overskrift: **Vælg selv en overskrift.**

Vedr. A: Denne del udgør den primære del af din besvarelse. Din besvarelse vil blive bedømt ud fra din evne til at:

- skrive en sammenhængende og fokuseret kronik
- målrette kronikkens indhold og form til målgruppen og til den valgte avis
- vinkle kronikken på en engageret og reflekteret måde
- udvælge og aktivt inddrage relevante tekster.

Vedr. B: Din besvarelse vil blive bedømt ud fra din evne til at:

- reflektere over og begrunde dine valg ved brug af teksteksempler og danskfaglige begreber.

4. Analysér og vurder *Volvo (feat. Zlatan) - made by Sweden* (tekst 4). Perspektivér til opgavesættets overordnede emne med inddragelse af *Alene i vildmarken* (tekst 5).

Overskrift: **Volvo made by Sweden**

Din besvarelse vil blive bedømt ud fra din evne til at:

- fastholde et analytisk fokus, der forbinder indhold og form
- dokumentere væsentlige aspekter i din analyse af tekst 4
- anvende dine analytiske iagttagelser i en samlet vurdering
- perspektivere vurderingen af tekst 4 til tekst 5 og opgavesættets overordnede emne.

Tekst 1

Maja Lunde: Biernes historie (uddrag)*Roman, oversat fra norsk, 2016***Biernes historie***På dansk ved Mette Holm*

”Biernes historie” handler om biernes død og deres betydning for verden. Romanen skifter løbende mellem tre tidsperioder:

William er biolog i 1852 i England og sætter sig for at cementere sit ry ved at bygge en helt ny type bikube. I 2007 prøver George, der avler bier i USA, at redde sin forretning i en tid, hvor bierne er ved at uddø. Tao – som vi møder i dette uddrag fra romanens første kapitel – arbejder i Kina i 2098 som håndbestøver, fordi bierne er forsvundet som følge af et globalt klimakollaps.

tao

Distrikt 242, Shirong, Sichuan, 2098

1 Som forvoksede fugle balancerede vi på hver vores gren med en plasticbeholder i den ene hånd og en fjerbørste i den anden.

Jeg klatrede opad, langsomt, så forsigtigt, jeg kunne. Jeg egnede mig ikke til det her, var ikke som mange af de andre kvinder på arbejdsområdet, jeg var tit for hurtig i bevægelserne og manglede den finmotorik og præcision, der skulle til. Det var ikke det her, jeg var skabt til, men alligevel var jeg nødt til at være her, hver eneste dag tolv timer i træk.

Træerne var en menneskealder gamle. Grenene var skøre som tyndt glas, og de knagede under vores vægt. Jeg vred mig forsigtigt, måtte ikke skade træet. Anbragte højre ben på en gren endnu længere oppe, trak forsigtigt det venstre op efter mig. Endelig fandt jeg 10 en sikker arbejdsstilling, ubekvem, men stabil. Her kunne jeg nå de allerøverste blomster.

Den lille plasticbeholder var fuld af det florlette guld, præcist vejet af og uddelt til os ved arbejdsdagens begyndelse, nøjagtigt lige meget til hver. Vægtløst forsøgte jeg at tage usynlige mængder fra beholderen og over i træerne. Hver enkelt blomst skulle bestøves med den lille børste af hønsefjer fra høns, der var fremavlet til netop dette formål. Ingen 15 kunstige fiberfjer havde vist sig at være nær så effektive. Det var blevet afprøvet igen og igen, for vi havde haft god tid, i mit distrikt var traditionen over hundrede år gammel. Bierne var forsvundet allerede i 1980'erne, længe før Kollapset, sprøjtemidler tog livet af dem. Nogle få år senere, da sprøjtemidlerne ikke længere blev brugt, vendte bierne tilbage, men da var håndbestøvningen allerede i gang. Resultatet var bedre, selvom det krævede 20 utrolig mange mennesker, mange hænder. Og så, da Kollapset kom, havde mit distrikt

en konkurrencefordel. Det havde betalt sig for os at være dem, der forurenede mest. Vi havde været et foregangsland inden for forurening og blev derfor et foregangsland inden for håndbestøvning. Et paradoks havde reddet os.

Jeg strakte mig så langt, det var muligt, men kunne alligevel ikke nå den allerøverste blomst. Var lige ved at give op, men vidste, at jeg ville blive straffet, så jeg forsøgte endnu en gang. Vi blev trukket i løn, hvis vi brugte vores pollen for hurtigt. Og trukket i løn, hvis vi brugte for lidt. Resultatet af arbejdet var usynligt. Når vi sidst på dagen klatrede ned fra træerne, var der ikke andre tegn på vores indsats end røde kridtkryds på stammerne, helst op til fyrre kryds om dagen. Først til efteråret, når træerne stod tunge af frugt, stod det klart, om vi havde udført vores arbejde godt nok. Men da havde vi som oftest glemt, hvem der havde bestøvet hvilke træer.

Jeg var blevet anvist Mark 748 i dag. Ud af hvor mange? Jeg vidste det ikke. Min gruppe var en ud af hundredvis. I de beige arbejdsdragter var vi lige så ens som træerne. Og lige så tæt på hinanden som blomsterne. Aldrig alene, altid sammen i flok, heroppe i træerne eller på vej hen ad hjulsporet fra en mark til den næste. Kun inden for de fire vægge i vores egne små lejligheder kunne vi være for os selv i nogle få korte timer af døgnet. Ellers foregik hele livet herude.

Der var stille. Vi måtte ikke snakke, mens vi arbejdede. Det eneste, der hørtes, var vores forsigtige bevægelser rundt i træerne, en svag hosten, et gisp, arbejdstøjets stof mod stammerne. Og nogle gange lyden, vi alle havde lært at hade - en gren, der knagede og i værste fald knækkede. En knækket gren betød færre frugter og endnu en grund til at trække os i løn. Ellers var der kun lyden af vinden, som passerede gennem kvistene, strøg hen over blomsterne og græsset.

Det blæste fra syd, fra skoven. Den var mørk og vild mod de hvidblomstrende frugttræer, som stadig stod uden løv, men om nogle få uger ville skoven være en frodig, grøn væg. Vi opsøgte den aldrig, havde ikke noget at gøre der. Men nu gik der rygter om, at skoven skulle fældes og området beplantes.

En flue kom summende fra skoven, et sjældent syn. Det var flere dage siden, jeg havde set en fugl, dem var der også blevet færre af. De jagtede de få insekter, der var at finde, og sultede som resten af verden.

Så brød en skærende lyd stilheden. Det var fløjten fra ledelsens barak, signalet til dagens anden og sidste pause. Jeg mærkede pludselig, hvor tør jeg var i halsen.

Som en samlet masse sivede jeg og mine arbejdskammerater ned fra træerne. De andre kvinder småsnakkede allerede, der blev tændt for deres kakofoniske pludren i samme øjeblik, de vidste, at de måtte.

Jeg sagde ingenting, koncentrerede mig om at klatre langsomt, at komme ned uden at knække en gren. Jeg klarede det. Et rent held. Jeg var kluntet og klodset, havde gjort det længe nok til at vide, at jeg aldrig ville blive rigtig god til arbejdet.

Ved foden af træet stod drikkedunken af genbrugsblik. Jeg tog den og drak hurtigt. Vandet var lunkent, smagte af aluminium, og smagen fik mig til at drikke mindre, end jeg havde behov for.

To hvidklædte drenge fra madholdet delte hurtigt genbrugsbeholderne med dagens andet måltid ud. Jeg satte mig alene med ryggen mod træstammen og åbnede min. Risen var blandet med majs i dag. Jeg tog en bid. Som sædvanligt lidt for salt, smagt til med kunstigt fremstillet chili og soja. Kød var det længe siden, jeg havde smagt. Dyrefoder krævede for meget dyrket jord. Og meget af det traditionelle dyrefoder krævede bestøvning. Dyrene var ikke vores omstændelige håndværk værd.

Beholderen med mad var tom, før jeg var mæt. Jeg rejste mig og stillede den tilbage i opsamlingskurven. Så løb jeg lidt på stedet. Mine ben var trætte og stive af at stå stille

70 i de fastlåste stillinger oppe i træerne. Det prikkede over det hele, jeg kunne ikke holde kroppen i ro.

Men det hjalp ikke. Jeg så mig hurtigt om. Der var ingen fra ledelsen, der var opmærksomme. Jeg lagde mig hurtigt ned på jorden, var nødt til at strække min ømme ryg ud.

75 Jeg lukkede øjnene et øjeblik. Forsøgte at fortrænge stemmerne fra de andre kvinder på holdet. Ville hellere lytte til, hvordan deres pludren steg og sank i styrke. Hvorfra kom dette behov for at tale sammen i flok? De andre var begyndt allerede som små piger. Time efter time med gruppesamtaler, hvor emnet altid var den laveste fællesnævner, og man aldrig virkelig kom i dybden med noget. Måske lige bortset fra når den, man talte om, ikke var til stede.

80 Jeg foretrak samtaler på tomandshånd. Eller mit eget selskab. På arbejdet oftest det sidste. Og derhjemme havde jeg Kuan, min mand. Det var godt nok ikke vores lange samtaler, der bandt os sammen. Kuan forholdt sig til her og nu, han var konkret, higede ikke efter kundskab, efter noget mere. Men i hans arme fandt jeg fred. Og så havde vi Wei-Wen, vores treårige søn. Ham kunne vi snakke om.

85 Bedst som småsnakken næsten havde vugget mig i søvn, holdt den brat op. Alle var blevet stille.

Jeg satte mig op. De andre på holdet havde ansigterne vendt mod vejen.

(...)

90 Jeg rystede på hænderne, da jeg løftede plasticbeholderen med det kostbare støv op. Vi måtte alle sammen arbejde for at skaffe os mad, blev der sagt, for at dyrke den mad, vi selv skulle spise. Alle måtte bidrage, selv børnene. For hvem har brug for uddannelse, når der tæres på kornlagrene? Når rationerne bliver mindre og mindre for hver måned? Når man må gå sulten i seng om aftenen?

95 Jeg drejede mig for at nå blomsterne bag mig, men denne gang var bevægelsen for brat. Jeg stødte ind i en gren, jeg ikke var opmærksom på, mistede pludselig balancen og lænede mig tungt over til den anden side.

Og så skete det. Den sprøde lyd, vi var kommet til at hade. Lyden af en gren, som knækkede.

100 Arbejdslederen stod der med det samme. Hun så op i træet, vurderede skaden uden at sige noget. Skrev hastigt noget ned på en blok, før hun gik igen.

Grenen var hverken lang eller kraftig, men jeg vidste alligevel, at hele overskuddet for denne måned forsvandt. Pengene, som skulle i blikdåsen i køkkenskabet, hvor vi gemte hver eneste yuan, vi havde tilovers.

105 Jeg trak vejret dybt. Kunne ikke tænke på det. Blev bare nødt til at fortsætte. Løfte hånden, dyppe børsten i pollen, føre den forsigtigt hen mod blomsterne og stryge hen over dem, som om jeg var en bi.

110 Jeg undlod at se på uret. Vidste, at det ikke hjalp. Vidste bare, at for hver blomst, jeg lod børsten glide hen over, kom aftenen lidt nærmere, ligesom den ene korte time, jeg hver dag fik sammen med mit barn. Den lille time var alt, hvad vi havde, og i løbet af den kunne jeg måske gøre en forskel. Så et frø, som kunne give ham den mulighed, jeg aldrig selv havde fået.

Tekst 2

Trine Ross: "Naturen er tilbage i kunsten, men på en helt ny måde"

Essay, Politiken, 31. august 2017

Naturen er tilbage i kunsten, men på en helt ny måde

Videnskaben har bud efter kunsten, når store problemstillinger som det antropocæne skal forklares. Spørgsmålet er dog, om kunstnerne overhovedet skal blande sig i vores forhold til naturen. Skal de det, er det altafgørende, at kunsten forbliver fri.

ESSAY

TRINE ROSS

1 Denne sommer skød naturen frem så mange steder i udstillingslandskabet, at det snart kunne konstateres, at her er tale om en tendens.

Størst opmærksomhed vakte ARoS' udstilling 'The Garden', hvor Katarina Grosses bemaling af græs, buske og træer afstedkom et ramaskrig, men man kan også opleve 'Planter i bevægelse' på Rønnebæksholm, Arken præsenterer 'Natur/retur', og på Vejen Kunstmuseum har den aktuelle udstilling titlen 'Flower Power'.

Nu kan man selvfølgelig indvende, at naturen altid har været et motiv i kunsten. Helt tilbage fra hulemalerierne har mennesker gengivet deres nærmeste omgivelser, og derfor har blomster, dyr og landskaber gennem årtusinder været at finde i kunsten.

Motivernes betydning har til gengæld løbende ændret sig, for i kunstens historie findes alle former for tilgange til naturen: fra det rent registrerende til det ude-

lukkende ornamentale, fra hemmelige blomstersprog til åbenlyse symboler, fra dyrkelse af det idyliske til den kunst, der opsøger naturen dér, hvor den er vildest og mest voldsom.

35 Sjældent er naturen bare natur. I stedet læser vi, med rette, kunstnerens intentioner ind i værkerne, som når et guldaldermaleri ikke udelukkende er en skildring af en dansk bøgeskov, men samtidig også fungerer som et indlæg i opbyggelsen af en dansk nationalfølelse, der i første halvdel af 1800-tallet havde lidt knæk på 45 knæk.

Naturen forsvandt som motiv

Måske var det netop guldaldermalernes stålsatte program, der gjorde, at naturen næsten forsvandt som motiv i det 20. århundrede. Helt væk var det selvfølgelig ikke, men navnlig efter Anden Verdenskrig kom naturen som motiv til at repræsentere en noget forældet kunstnerisk tilgang, som avantgarden holdt sig langt fra.

NATURLIGT. Janet Laurence bidrager til 'Planter i bevægelse' på Rønnebæksholm med et hospital for syge planter, der trækker på både smilebånd og barndoms minder. Udstillingen kan ses frem til 24. sept. Foto: David Stjernholm

Så hvorfor er naturen tilbage i kunsten? Og hvad er det, kunstnerne nu vil fortælle os? For en dels vedkommende handler det i dag om klodens aktuelle tilstand. Allerede i år 2000 foreslog atmosfærekemiker og nobelprismodtager Paul J. Crutzen, at vores nuværende geologiske periode skulle skifte betegnelse.

Officielt betegnes vores tid som 'holocæn', hvilket betyder den helt nye tid, og denne periode tager sin begyndelse efter sidste istid for omkring 11.500 år siden. Men Crutzen mener, at vi i stedet fra år 1800 er trådt ind i en tidsalder, der bør betegnes 'antropocæn', menneskets nye tid, hvor vi forandrer verden omkring os aktivt og permanent, på linje med andre naturkræfter.

80 Og han står langt fra alene med det synspunkt, heller ikke i Danmark, hvor Aarhus Universitet i 2013 oprettede forskningsenheden Aura – Aarhus University Research on the Anthropocene. Her foregår et tværfagligt samarbejde mellem antropologer og det, der hedder Institut for Bioscience. Men hvad der er vigtigere i denne sammenhæng er, at Aura også inddrager kunsten.

Oplysende og legende

Professor i antropologi og et af de centrale medlemmer af Aura, Nils Bubandt, har således været med til at udvikle Arkens aktuelle udstilling 'Natur/retur' med værker af Nanna Debois Buhl og Tue Greenfort. Sidstnævnte har i øvrigt som en af få danske kunstnere markeret sig på den internationale kunstscene med værker, der tematiserer det antropocæne.

Men Aura har også kunsthistorikeren Line Marie Thorsen fast tilknyttet, mens hun skriver en ph.d.-afhandling om samtidskunstens behandling af det antropocæne. Thorsen er desuden kurator på Rønnebæksholms udstilling 'Planter i bevægelse', hvor kunstnernes tilgang til tematikken spænder fra det oplysende til det legende.

Line Marie Thorsen er i sagens natur usædvanligt velorienteret om de problemstillinger, der ivrigt diskuteres, når det drejer sig om det antropocæne, for hvad er det for en natur, vi bebor? Hvem har ret til at definere, og få adgang til, naturen?

Det kan lyde ligetil, men der er stor forskel på, om naturen betyder en dansk bøgeskov eller Amazonas' regnskov. Både for dem, der lever de respektive steder, og for hvilken synsvinkel man derfor anlægger på naturen. Her kommer kunsten ind i billedet, idet den kan være med til at synliggøre, og bearbejde, vores natursyn.

Thorsen taler desuden om kunst, der produktivt afroman-tiserer naturen, forstået på den måde, at naturen, set med antropocæne briller, ikke kan reduceres til en smuk kulisse, men skal

forstås i sin bredeste betydning.

140 Og netop den brede betydning af naturen, klodens overordnede tilstand og de voldsomme sår, vi fortsætter med at tilføre den, er alt andet end betryggende.

145 Igen er kunsten, stadig ifølge Thorsen, en løsningsmodel. Ikke for klimakatastroferne i sig selv, trods alt, men for vores forståelse af dem. Hun fortæller, at en lang række kunstnere de senere år har valgt at sætte fokus på delområder af naturen, oftest på det helt nære, sådan som man da også ser det på Rønnebæksholm, hvor japanske Yukiko Iwantani skaber smukke, små skulpturer af ukrudt, der vokser lige uden for vinduerne.

Den nære, velkendte og måske (derfor) oversete natur kan således være et instrument, der åbner vores øjne for det større, antropocæne billede, som det ellers godt kan være vanskeligt at overskue.

165 Og kunsten er det værktøj, den mediator, om man vil, der skal til, for at vi kan indoptage og gennemtænke problemstillingen.

Det overraskende er, i alle tilfælde for mig, at videnskaben aktivt efterspørger kunsten til at udfylde netop denne rolle som kommunikationskanal til den bredere befolkning. Men det gør den, i alle tilfælde i de kredse, der arbejder med det antropocæne.

Poesi i videnskaben

En af udstillerne på Rønnebæksholm, australske Janet Laurence, var således i sommer del af en international konference i Berlin, hvor overskriften var 'Art/Nature' og målet at »skabe rum for poesi i videnskaben«.

185 Det er på flere punkter nye takter, der i den grad ville have glædet Cobra-kunstnerne, som under Anden Verdenskrig drømte om en fremtid, hvor kunsten var i aktivt samspil med videnskaben.

Selvfølgelig er det ikke uproblematisk, at kunsten opfattes som bindeled mellem videnskab og befolkning. Faren er, at kunsten derved bliver spændt for en videnskabens vogn og reduceres til ren og skær illustration af

“ Det overraskende er, i alle tilfælde for mig, at videnskaben aktivt efterspørger kunsten til at udfylde netop denne rolle som kommunikationskanal til den bredere befolkning. Men det gør den, i alle tilfælde i de kredse, der arbejder med det antropocæne

diverse problemstillinger. Ligesom der kan ske grufulde fejlfortolkninger, sådan som man så det i Aarhus, hvor Katarina Grosses værk ganske vist rejste en diskussion om forurening, der var værket tema, men i den helt forkerte retning. Her kom det nære, bema-lingen af Mindeparken, fuldstændig til at overskygge det store spørgsmål om global forurening, som det var Grosses intention at stille.

Så skal kunstnerne overhovedet blande sig i vores forhold til naturen? Selvfølgelig skal de det. Men de behøver ikke at gøre det. Det er nemlig af fundamental betydning, at kunsten forbliver fri. Fri for krav om helbredende effekt og om at skabe politisk ind-sigt eller andre dagsordener, der kunne komme på tale. Dermed ikke være sagt, at kunst ikke kan være helbredende og politisk, for det kan den sagtens. Men den behøver ikke være det.

225 I min optik er det dog glædeligt, at kunsten nu får lov til at indtage og afprøve nye roller, mens grænserne mellem kunst og videnskab udviskes bare en smule. Det antropocæne er over os, og vi har brug for al den hjælp, vi kan få. Også fra kunsten.

trine.ross@pol.dk

SERIE

Kunsten og tendenserne

I forbindelse med ugens store kunstbegivenheder, især kunstmesserne Chart på Charlottenborg og Code Art Fair i Bella Center, giver Politikens kunstkritikere hver sit bud på vigtige tendenser i samtidskunsten. Første essay blev bragt lørdag 26. aug. Dette er den anden artikel.

Tekst 3

Sebastian Wittrock: ”Kan litteraturen redde klimaet?”

Artikel, Politiken, 15. april 2016

Kan litteraturen redde klimaet?

Klimabevidsthed er tilbage i dansk litteratur, ligesom den såkaldte økokritik er blevet en populær gren inden for litteraturvidenskab. Men hvad kan digte og romaner gøre over for tørke i Sudan og smeltende is på Arktis?

Sebastian Wittrock

Litteratur, som ikke beskæftiger sig med klimakrisen, er spild af tid. Det bastan-
te udsagn kommer fra Lars Skinnebachs
digtsamling ’Øvelser og rituelle tekster’
fra 2010.

Digtsamlingen udkom i første omgang
i en række unikaudgaver, som man skulle
underskrive en kontrakt og forpligte sig til
ikke at spise kød i 5 dage for at få fingre i.

Skinnebachs aktivistiske, direkte kli-
mapolitiske strategi er måske stadig en
sjælden blomst i samtidslitteraturen. Men
det er klimabevidsthed som sådan absolut
ikke. Det er især de danske digtere, som
i de senere år har skævet bekymret til de
stigende temperaturer og verdenshave.
Senest udgav Rasmus Nikolajsen ’Til-
bage til unaturen’, og før ham har Theis
Ørntoft, Victor Boy Lindholm, Liv Sejrbo
Lidegaard, Andreas Vermehren Holm og
mange andre på forskellig vis kredset om
emnet.

Og nu ser det ud til, at også en miljø-
bevidst prosa skyder op af jorden. I hvert
fald udkommer Charlotte Weitzes satiriske
roman ’Den afskyelige’ i dag. Den hand-
ler om Kenneth, der går ind klimakam-
pen på grund af et svedproblem, som kun
bliver værre og værre, i takt med at vejret
bliver varmere. Og senere i denne måned

udkommer norske Maja Lundes prisvin-
dende roman om biernes død på dansk.

Men hvad nytter det, at en håndfuld for-
fattere her i trykke Danmark, hvor klima-
forandringerne foreløbig ikke har betydet
andet end oversvømmede kældre og sjap-
pede vintre, skriver om økologiske apoka-
lypser? Kan litteraturen overhovedet stille
noget op over for den alvorlige klimakri-
se?

Hvad litteraturen kan gøre

Det er Gregers Andersen, postdoc i littera-
turvidenskab på KU, slet ikke i tvivl om,
at den kan.

»Litteraturen alene kan selvfølgelig ikke
redde klimaet, men jeg er ikke i tvivl om,
at den kan gøre en forskel«, siger han.

For ham er selve grunden til at læse lit-
teratur det faktum, at fiktioner påvirker
og former os: »Det er vel derfor, vi læser
bøger. Fordi de gør noget ved os og stiller
nogle spørgsmål, vi tager med os i vores
liv og nogle gange ændrer adfærd efter«.

Gregers Andersen er aktuel med debat-
bogen ’Grænseløshedens kultur’ og har
længe beskæftiget sig med det, man inden
for litteraturvidenskab kaldes økokri-
tik. Det er krydsfeltet mellem litteratur og
klimakritik, og siden 90’erne har stadig
flere forskere kastet sig over området. Han
peger på to måder, litteraturen konkret
kan være med til at afhjælpe klimaforan-
dringerne.

»På den ene side er der et kritisk potentiale. Her fungerer litteraturen som et spejl, der holdes op for vores handlinger og tydeliggør det håbløse i dem. Og på den anden side er der et utopisk potentiale, hvor litteraturen kan komme med nye ideer til den fremtid, vi går i møde«.

⁷⁰ Torsten Bøgh Thomsen, ph.d.-studerende på Institut for Kulturvidenskaber på SDU, tvivler heller ikke på, at litteraturen kan gøre noget. Men han er mistænksom over for det, han kalder et idealistisk litteratursyn, hvor bøgerne griber atomkraft-nej-tak-skiltene og konkret forsøger at påvirke samfundet.

»Jeg synes, det er problematisk på den

måde at skubbe litteraturen ind under de her rationelle præmisser, som plejer at være naturvidenskabens og politikernes domæne, hvor det handler om at overskue situationen og komme med løsningsforslag. Dels fordi det hurtigt kan blive et tyngende krav, dels fordi problemet jo er, at der ikke er nogen, som kan overskue situationen«.

Også han forsker i økokritisk litteratur. Han er imidlertid mere interesseret i værker, som ikke nødvendigvis har en ambition om at ændre samfundet direkte, men i stedet giver udtryk for den afmagtsfølelse, mange sidder med.

»Tag nu Theis Ørntofts 'Digte 2014'

95 eller Victor Boy Lindholms 'Guld'. De er tydeligvis klimaorienterede, men de foreslår ikke nogen løsninger. De udtrykker mere en afmagt, et hykleri eller et manglende engagement«.

100 Den slags værker kan gøre os klogere på os selv og måske udfordre nogle af de tanke-mønstre, som altid kommer frem, når vi taler om klima, mener han.

Da digteren Caspar Eric sidste år udgav 105 'Nike', langede han ud efter flere af de nyere danske økopoeter. Ifølge ham udfordrer de netop ikke noget, men forbliver i det sikre og sympatiske. »Klimaspørgsmålet er blevet noget, man bare kan være 110 optaget af, og det er også blevet et smykke i kunsten«, udtalte han i et interview i Information. Og kan der ikke være noget om det?

Nej, mener digter, oversætter og redaktør 115 Andreas Vermehren Holm: »Jeg synes, det er smagløst at gå ud at sige den slags. Det er et dybt nihilistisk udsagn, fordi det reducerer alt til, at man vil være noget ved musikken. Og det tager hverken klimakrisen eller alt det, vi kan gøre, seriøst«.

Til gengæld kan Andreas Vermehren Holm godt være skeptisk over for den pessimisme, som for eksempel kommer til udtryk i Theis Ørntofts 'Digte 2014'. Faren 125 er, mener han, at vi ender med intet at gøre, hvis vi svælger i afmægtigheden.

»Der er simpelthen ikke nogen grund til at være så bange for, at det, vi gør, ikke gør nogen forskel. Jeg synes ikke, vi kan 130 tillade os at miste modet helt. Det er simpelthen for forkælet«.

Også han mener nemlig, at litteraturen kan gøre noget mod klimakrisen. Sidste år udgav han digtsamlingen 'Antropocæn 135 kreatur', og han har også været med til at redigere tidsskriftet *Ny Jord – Tidsskrift for Naturkritik*.

»Jeg mener, litteraturen er altafgørende, fordi sproget er altafgørende. Sproget definerer, hvordan vi oplever verden; hvad der 140 er og ikke er i den«.

Andreas Vermehren Holm påstår, at det er en bestemt sprogbrug, som har gjort klimakrisen mulig. En sprogbrug, som

145 skjuler verden i stedet for at vise den frem, som vi faktisk oplever den.

»Et ord som 'dyr', for eksempel, skjuler jo den skabning, som det betegner. Når jeg sidder her sammen med min hund«, fortæller han over telefonen, »så har jeg faktisk oplevelsen af, at vi er to væsener, der er i verden på fuldstændig lige vilkår. Men så kalder jeg den et dyr, og så har jeg allerede skabt et oplevelsesmæssigt hierarki, 155 som faktisk har fjernet mig fra min egen oplevelse«.

Litteraturen kan altså formidle den umiddelbare, sanselige oplevelse af omgivelserne som ofte bliver skjult af sproget 160 og derfor gør en uopmærksom behandling af dem mulig.

Det er digter Liv Sejrbo Lidegaard, som i 2015 udgav 'Fælleden', enig i. Hun mener, at klimaets største fjende er en idé, 165 som længe har præget den vestlige kultur, nemlig at vi mennesker først og fremmest er ånd eller bevidsthed, og at vi bare er bundet til vores fysiske krop.

»Kroppen er det afhængige, det dødelige 170 lige og det dyriske: Det i bund og grund ækle jordiske, som er blevet opfattet som modstykket til bevidstheden, eller sjælen, hvor mennesket er frit og evigt. Men mennesket er også krop, og vi er derfor også 175 natur. Og hvis vi hele tiden glemmer det, risikerer vi at skabe et veritabelt helvede for os selv«.

Et nyt natursyn

180 Netop det nedbrudte skel mellem kultur og natur er ifølge Torsten Bøgh Thomsen, hvad der adskiller den nye miljøkritik fra den tidligere. I 70'erne var klimabevidstheden også fremherskende i dansk litteratur hos forfattere som Vagn Lundbye, 185 Marianne Larsen og ikke mindst Thorkild Bjørnvig.

»Men det, der er sket i de senere år, er, at naturen er blevet afnaturaliseret. Der er blevet sat spørgsmålstegn ved alle de ting, 190 vi tidligere har betegnet som 'naturlige'. For eksempel er naturen i Theis Ørntofts 'Digte 2014' ikke noget afgrænset og smukt, men et stort og mørkt fluxus, som

også indeholder det kunstige, og også kan
195 være destruktivt«.

Af samme grund er både Liv Sejrbo
Lidegaard, Torsten Bøgh Thomsen og
Gregers Andersen betænkelige ved at tale
om en litteratur, der kan 'redde' klimaet.
200 For naturen er ikke noget fint og skrøbe-
ligt, der kan reddes af os mennesker, siger
de.

»Det er jo helt sikkert, at Jorden som
geofysisk system består. Det er de men-
205 nesker, som lider under klimaforandrin-
gerne, det handler om. Det er dem, der er
vigtige«, mener Gregers Andersen.

Det, der imidlertid forbinder nutidens
økokritiske litteratur med 70'ernes, er, at
210 der ofte er tale om en bredere samfunds-
kritik. Det er lige så meget en kritik af
kapitalismen og den forbrugskultur, som
pumper drivhusgasser ud i atmosfæren.

»Det handler i virkeligheden om, at vi
215 skal have en helt ny værensforståelse. Intet
mindre«, siger Gregers Andersen. »Den
måde, vi har tænkt, følt, handlet, sanset og
begæret på i de sidste mange hundrede år,
går ikke længere an. Og det gælder i alle
220 livets forhold«.

sebastian.f.wittrock@pol.dk

Tekst 6

Morten Steiniche: "Deprimerede klimaforskere opgiver videnskabens sprog - og taler til følelserne"

Artikel, Information, 26. april 2017

Deprimerede klimaforskere opgiver videnskabens sprog – og taler til følelserne

Når intet andet hjælper, kan det måske gøre en forskel, hvis klimaforskerne krænger deres følelser ud og i stedet for tal og fakta fortæller om, hvordan de selv bliver påvirket af klimaforandringerne.

Af Morten Steiniche

1 Det er ikke mere end fire uger siden, at Charlie Veron sidst dykkede ved Great Barrier Reef, verdens største koralrev, der dækker et enormt område på 348.000 kvadratkilometer langs den austral-
5 ske nordøstkyst. Charlie Veron var af sted med en journalist og en fotograf fra National Geographic for at fremvise de omfattende ødelæggelser af koralrevet, som efter at have levet i bedste velgå-
10 nær. På grund af klimaforandringerne.

»Det er forfærdeligt. Det er ligesom at have et sygt barn.«

Charlie Veron er verdens førende koralrevs-
forsker. Han er 72 år og har tre universitetsgra-
der, men han er først og fremmest – fortæller han
15 – en kæmpe naturelsker, der har spenderet over 7.000 timer under vandet, siden han begyndte af
dykke som 18-årig i midten af 1960'erne.

En fjerdedel af klodens koralrev er kortlagt og
beskrevet af Charlie Veron, som også er forfat-
20 ter til over 100 videnskabelige udgivelser, blandt andet Corals of the World, der i folkemunde kal-
des for The Coral Bible.

Charlie Veron har i årevis advaret imod øde-
læggelserne af klodens koralrev som følge af kli-
25 maforandringerne. I dag kan han med bitterhed konstatere, at han ikke blot fik ret i sine dystre
forudsigelser, det er gået meget værre.

»Halvdelen af alle verdens koralrev er døde
inden for de sidste to år. Der er knapt nok et ene-
30 ste levende koralrev tilbage på Maldiverne, 70 pct. af koralerne i Fransk Polynesien er døde,
og jeg vil skyde på, at mindst halvdelen af Gre-
at Barrier Reef døde sidste sommer. Jeg troede

ikke, at det ville blive så skidt så hurtigt, men
35 ellers har mine forudsigelser ramt plet. Det er værre, end nogen nogensinde havde forestillet sig. Og jeg kan ikke slippe for det. Det forfølger mig overalt. I min egen private verden lider jeg tydeligvis af en depression,« fortæller han over telefonen med en sprød og skælvende stemme,
40 der får det til at lyde, som om han er ved at bryde sammen i gråd.

»Jeg ser intet godt i denne verden længere. Det er selvfølgelig ikke helt rigtigt, men det er
45 tæt på. I min verden, i hvert fald, så er det sådan, det er. Det er som at leve i helvede.«

Hvordan føles det?

Klimaforandringerne foregår bogstaveligt imel-
lem hænderne på forskerne. Det er forskerne, der
50 står i Østgrønland og ser gletsjerne trække sig tilbage, de er til stede på Arktis, hvor isen svin-
der ind, de ser med deres egne øjne koralrevene blive bleget af de forhøjede vandtemperaturer,
og det er deres beregninger, der viser, hvor slemt
55 det kan risikere at stå til i fremtiden. Så hvordan er det at leve med den viden, hvordan føles det at
stå i allerforreste række, når isen smelter?

Det satte stifteren af websitet 'Is This How
You Feel?', Joe Duggan, sig for at undersøge.
60 Han har siden 2014 stillet spørgsmålet videre til klimaforskere over hele verden, der har repliceret
med håndskrevne breve, hvori de fortæller om, hvordan de som mennesker oplever den trussel,
som klimaforandringerne udgør.

65 En af dem, der har lagt et brev op på siden, er den dansk-britiske klimaforsker dr. Ruth Mottram, der arbejder på Danmarks Meteorologiske Institut.

I brevet skriver hun blandt andet:

70 »Kære Joe. Du har spurgt mig, hvordan jeg har det med klimaændringer. Det er vist første gang, jeg bliver spurgt om, hvad jeg føler, snarere end, hvad jeg vurderer – og det er et svært spørgsmål at besvare.«

75 Ruth Mottram beskriver både, hvordan hun som forsker kan blive fascineret af, hvordan planeten reagerer på det forandrede klima, og ligefrem kan føle stor professionel tilfredshed, når hendes beregninger holder stik, men også 80 de foruroligende følelser, hun har, når hun især tænker på den fremtid, som hendes børn kommer til at vokse op i. Til Information siger hun:

85 »Det er som at leve to forskellige liv. Når jeg arbejder, så tænker jeg kun på det videnskabelige, og så er det kun sjældent, at mine følelser får lov til at forstyrre mig. Men samtidig har jeg store bekymringer på mine børns vegne. Det er derfor, jeg cykler til og fra arbejde hver dag. Cykelturen er den separationstid, 90 hvor jeg skiller tingene ad. Det må være ligesom at arbejde på en skadestue, hvor det også er nødvendigt at separere følelserne fra arbejdet, « fortæller Ruth Mottram.

Ruth Mottrams brev fortsætter: »I mit daglige arbejde kører jeg simuleringer med en regional klimamodel i Grønland og Arktis for at se, hvordan gletsjere, iskapper og havis reagerer på øgede drivhusgasudledninger. De processer og sammenhænge, jeg modellerer 100 og registrerer, er så velkendte, at det sådan set er ret let at formidle viden om smeltende gletschere, stigende havniveau og forsvindende havis med en fuldstændig lidenskabsløs objektivitet. Det kan ske, at jeg bliver overrasket 105 over et nyt resultat, som i første omgang kan virke ulogisk. Siden, når en eller anden brik falder på plads, kan jeg føle den smukke og komplekse blanding af opstemthed, overraskelse, forvirring og tilfredshed, der er karakteristisk for videnskabelig erkendelse. Det er uendeligt fascinerende at se, hvordan planeten reagerer på et klima, der ændrer sig – og vi lærer så meget om jordsystemet.«

Følelser kan være en del af løsningen

115 På de sidste to konferencer, som Charlie Veron har deltaget i som hovedtaler, har han ikke talt om koralrevenes tilstand, men derimod om

hvordan ødelæggelserne af koralrevene har påvirket ham som menneske. Alene sidste år 120 gav han 61 interviews, og en stor del af dem handler om netop det.

»Der er en stigende opmærksomhed om, at det ikke bare er koldblodig forskning, men at forskerne også er mennesker, der virkelig 125 bekymrer sig om menneskeracen og om naturen. Hvis du er en fuldstændig objektiv person uden nogen følelsesmæssige forbindelser med verden overhovedet, så bliver du ikke forsker på det naturvidenskabelige felt. Forskere er drevet af forbindelsen med den naturlige verden,« fortæller han. Og det er nødvendigt, at klimaforskere som Charlie Veron og Ruth Mottram stiller sig frem og fortæller om deres følelser. Det mener Per Espen Stoknes.

135 »Når de involverer offentligheden i deres personlige oplevelser og følelser med forskningen, så fremstår de som mennesker i stedet for kloge æggehoveder. De er jo mennesker, der elsker gletsjerne og koralrevene. Dermed 140 bliver forskningen levende og personificeret igennem deres menneskelige stemmer, og det tror jeg er en enormt vigtig del af løsningen på de klimaudfordringer, som vi står med. Ikke kun at kommunikere klimaforskningen, men 145 også at kommunikere forskernes personlige forhold til det, de nu forsker i.«

Ruth Mottrams brev fortsætter: »Vi lever i et velhavende land, der (mere eller mindre) vil have råd til at tilpasse sig klimaændringerne, 150 men hvad med andre nationer? Hvordan skal resten af verden klare disse udfordringer? Det er skræmmende spørgsmål, jeg ikke kan svare på. Til trods for dette føler jeg mig ikke deprimeret over fremtiden. Mennesker er en fantastisk tilpasningsdygtig og alsidig art. Vi præsterer vores bedste, når vi arbejder sammen om at løfte vores største udfordringer. Det må vi i det mindste håbe på.«

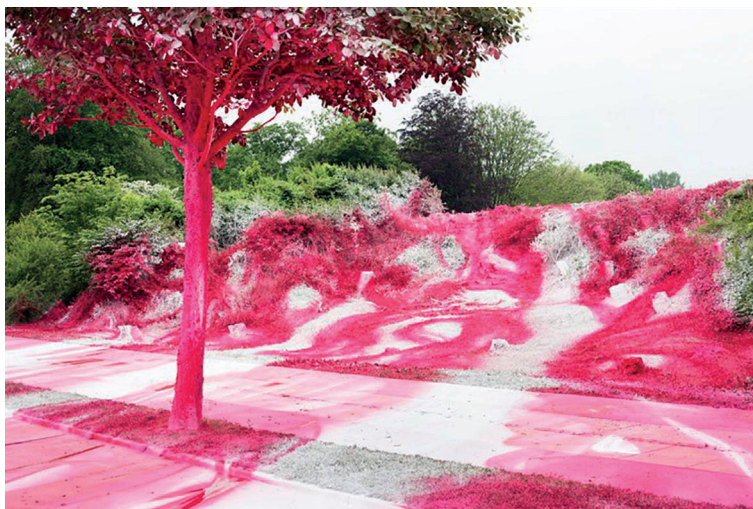
Ruth Mottram slutter sit brev med: »Så 160 hvad føler jeg i forhold til klimaændringer? Interesse, intellektuel nysgerrighed, tilfredshed, spænding, ekstrem bekymring, tristhed, frygt og måske et glimt af håb ... Venlig hilsen Dr. Ruth Mottram, Klimaforsker, Dansk Meteorologisk Institut«

Tekst 7

A: Katharina Grosse, Untitled (2 fotos)

Landskabskunst, ARoS Aarhus Kunstmuseum, 2017

B: Rapsmark

Foto, photo-gallery.dk

Kilde: www.photo-gallery.dk

Kilde: www.tord.dk